

Gezegenerin Kralı Jüpiter

Güneş battıktan sonra batı ufku üzerinde görmeye alıştığımız “akşam yıldızı” Venüs artık erkenden batıyor. Azimli gözlemciler artık iyice alçalan gezegeni ayın ilk günlerinde de görebilirler. Ancak ayın ortalarından sonra uzunca bir süre için gezegeni akşam gökyüzünde göremeyeceğiz. Önümüzdeki ayın ilk yarısında sabah gökyüzünde hızla yükselecek ve artık “sabah yıldızı” olarak parlamaya başlayacak.

Aynı zamanda Eski Yunanlılar’ın güzellik tanrıçası olan Venüs, sahneden çekilirken en güzel gösterisini sunmayı da ihmal etmiyor. 28 Ekim’de Güneş ve Dünya arasından yani bize en yakın konumundan geçeceği için görünür büyüklüğü iyice artmış durumda. Ayrıca tıpkı Ay’da da olduğu gibi Güneş’le aramıza girmeye başladıkdan sonra Güneş ışınları bize bakan yüzün giderek daha az bir bölümünü aydınlatır. Venüs bize en yakın konumdan geçmeden birkaç hafta öncesinde gezegen ince bir hilal biçimini alır. Bu sırada da bize iyice yakınlaştığından hilal biçimini dürbünle bile kolayca görebilirsiniz.

Akşamları Venüs sahneyi terk ettikten sonra Jüpiter’in görkemli gösterisi başlıyor. Güneş Sistemi’ndeki gezegenlerin en büyüğü, gezegenlerin kralı Jüpiter, 21 Eylül’de bize en yakın konumundan geçti. Yakınlaşmalar arasında çok belirgin farklar olmasa da, gezegen bu sırada kabaca son 50 yılın en yakın konumundaydı. Dolayısıyla bu sıralar gezegeni normalden biraz daha büyük ve parlak gördüğümüzü söyleyebiliriz. Jüpiter, 2022’ye kadar bir daha bu kadar yakın konuma gelmeyecek.

Jüpiter ve Dünya yörüngelerinde dolanırken yaklaşık 13 ayda bir yakın konuma gelir. Yani sırasıyla Jüpiter - Dünya - Güneş dizilimi olur. Ne var ki Jüpiter ve Dünya’nın yörüngeleri mükemmel birer çember olmadığından, bu dizilimler sırasında gezegenlerin birbirine uzaklıkları değişir. Bu sefer, Jüpiter ve Dünya öncesine göre 75 milyon km, yani Güneş’le Dünya arasındaki uzaklığın yarısı kadar daha yakınlar.

Peki, Jüpiter’in görece daha yakın olması ne ifade ediyor? Çıplak gözle bakanlar için yalnızca gezegeni daha parlak görmek anlamına geliyor. Ama bir dürbün ya da küçük de olsa bir teleskobunuz varsa işler değişiyor. Jüpiter normalden biraz daha büyük görünüyor. Bu da Jüpiter’in atmosferindeki kuşakları, lekeleri ve uydularıyla ilgili olayları daha iyi görebileceğimiz anlamına geliyor.

Jüpiter bir gaz devi ve çok büyük oranda gazdan oluşuyor. Gezegenin erişilebilir bir yüzeyi yok. Gaz yapısı nedeniyle gezegenin bulutları çok dinamik bir yapıda. Devasa fırtınalar ve bulut hareketleri var. Bunun önemli nedenlerinden biri de çok büyük olmasına karşın eksenini çevresindeki dönüşünü 10 saatten kısa bir sürede tamamlaması.

Bu hareketlerin sonucunda oluşmuş bir fırtına sistemi olan “Büyük Kırmızı Leke”nin genişliği Dünya’nın çapından daha büyük. Jüpiter atmosferi hareketli olsa da fırtınalar yüz yıllarca sürdüğünden genelde çok büyük değişimler gözlenmiyor. Ancak geçtiğimiz Mayıs ayında bir amatör gökbilimci Jüpiter’in en belirgin kuşaklarından biri olan Güney Ekvator Kuşağı’nın gözden kaybolduğunu gözledi. Önümüzdeki aylarda üstündeki bulut katmanlarının altında kaldığı için görünmediği düşünülen bu kuşağın yeniden belireceği tahmin ediliyor. Jüpiter gözlemcileri bu tür sürprizler de yapabiliyor.

Amatör gökbilimciler için Jüpiter’i çekici kılan en önemli olaylar gezegenin uydularıyla ilgili olanlar. Jüpiter’in dört parlak uydusu benzer parlaklıkta görünür. Uyduların birbirlerine ve gezegene göre olan konumları sürekli değişir. Bu değişim birkaç saat içinde fark edilebilir. Uydulardan gezegene en yakın olanı Io, gezegenin çevresindeki bir turunu yaklaşık iki günde tamamlar.

Jüpiter sisteminin yörünge düzlemi bakış doğrultumuza hemen hemen paraleldir. Bu nedenle uydular Jüpiter’in bir önünden bir arkasın-

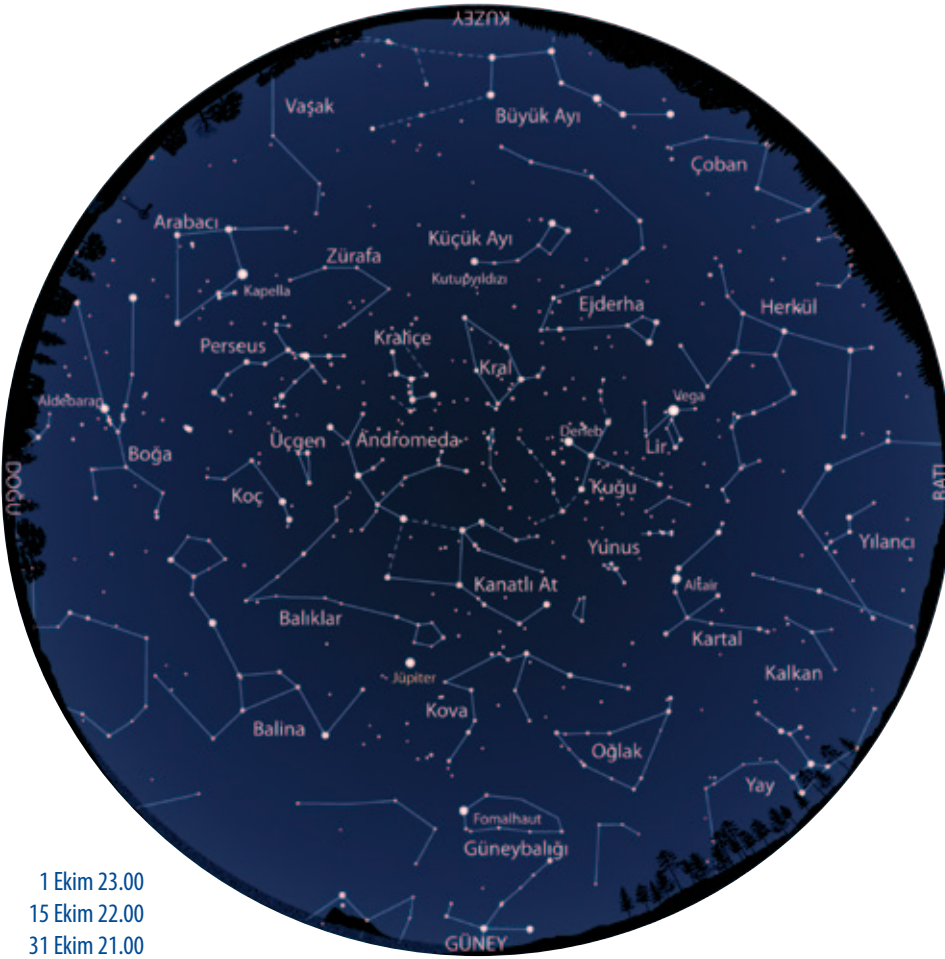
dan geçer. Jüpiter’e bir dürbünle ya da teleskopla baktığınızda bu dört uydudan birini ya da birkaçını göremiyorsanız bilin ki Jüpiter’in önünde ya da arkasındadır. Jüpiter’in önünden geçen uyduları amatörlerin kullandığı teleskoplarla görmek zor. Ancak geçişler sırasında, geçişlerin öncesinde ya da sonrasında uyduların Jüpiter’e düşen gölgelerini teleskopla görmek mümkün.

Bundan daha da ilginç, uyduların birbirlerinin önünden-arkasından geçişini ya da bir uydunun gölgesinin diğer uydunun üzerine düşüşünü izlemektir. Özellikle 6 ayda bir bu olayların sıklığı artar ve ayda birkaç olay görmek mümkündür. Tutulmalar sırasında uydulardan biri saniyelerle ölçülen sürede gözden kaybolabilir. Bu gözlemi bir dürbünle bile yapmak mümkün.

Peki, Jüpiter’i gökyüzünde nasıl bulacağız? Bu konuda endişelenmenize gerek yok. Çünkü bu sıralar Ay’dan sonra gece gökyüzündeki en parlak gök cismi. Gezegen, Güneş’in batmasıyla birlikte doğuda beliriyor ve gece boyunca gökyüzünde bulunuyor. Jüpiter’i dürbün ya da teleskopla gözlemek için en iyisi gökyüzünde biraz yükselmesini beklemek. Gezegen ayın başlarında hava karardıktan yaklaşık iki saat sonra atmosferin görüntüyü bozucu etkilerinden önemli ölçüde kurtulmuş oluyor.

Jüpiter, ilerleyen günlerde giderek daha erken doğacak ve ay sonuna doğru hava karardıktan sonra ufuk üzerinde yeterince yükselmiş, dolayısıyla da gözlem için iyi konuma gelmiş olacak.

1 Ekim 23.00
15 Ekim 22.00
31 Ekim 21.00

10 Ekim

Mars, Ay'ın 9°
kuzeyinde (akşam)

11 Ekim

Ay, Antares'in 2°
kuzeyinde (akşam)

20 Ekim

Jüpiter, Ay'ın 8°
güneyinde

Ekim'de Gezegenler ve Ay

Merkür, Ekim'de gözlemcilerle fazla bir şey sunmuyor. Gezegen yalnızca ayın ilk günleri gözlem için uygun konumda. Merkür, ayın başında Güneş'ten yaklaşık bir saat önce doğuyor. İlerleyen günlerde bu süre giderek kısalacak. Merkür, 17 Ekim'de akşam gökyüzüne geçiyor. Ne var ki, gelecek ayın ortalarına kadar yeterince yükselmeyecek.

Ayın ilk haftasından sonra **Venüs**'ü akşam gökyüzünde seçmek çok zor olacak. Gezegen artık Güneş'ten kısa süre sonra batıyor. Venüs, ayın ilk günleri teleskoplu gözlemciler için hâlâ çok güzel bir hedef oluşturuyor. İyice incelen hilal biçimi, gezegenin büyüyen görünür çapı sayesinde bir dürbünle bile kolayca seçilebilir.

Venüs, 29 Ekim'de altkavuşumdan yani Güneş'le aramızdan geçecek ve önümüzdeki aydan itibaren onu sabah gökyüzünde görebileceğiz.

10 Ekim akşamı batı-güneybatı ufku

Mars, alacakaranlık sona ermeden batıyor. Parlaklığı yaklaşık 1,5 kadir olan gezegeni seçmek zor olabilir.

Jüpiter, gözlem için çok iyi durumda. Gezegen, gece yarısı olmadan gökyüzündeki en yüksek konumuna ulaşıyor. Jüpiter'in görünür büyüklüğü ve parlaklığı bundan sonra giderek azalsa da son yılların en iyi durumunda.

11 Ekim akşamı batı-güneybatı ufku

Satürn, 1 Ekim'de sabah gökyüzüne geçiyor. Güneş'le yakın görünümde olacağından ayın ilk yarısı gözlenemeyecek. Satürn, ayın sonlarında sabah gün ağarırken doğu ufku üzerinde bulunuyor.

Ay, 1 Ekim'de sondördün, 7 Ekim'de yeniay, 14 Ekim'de ilkdördün, 22 Ekim'de dolunay, 30 Ekim'de yeniden sondördün hallerinde olacak.